

103029

Bør Grunnloven revideres?

Av høyesterettsadvokat Sven Arntzen

Det har i den senere tid fra forskjellige hold hevet seg røster for revisjon av Grunnloven. Noen vil ha sproglig modernisering og kodifisering av uskrevne, men gjeldende forfatningsregler. Andre går så langt som til å forfekte ønskeligheten av en fullstendig forfatningsreform.

Jeg tror det bør ropes en alvorlig advarsel om slike planer. Jeg tror at vi i vår nå over 150 år gamle grunnlov har en nasjonal verdi som vi bør stå vakt om og ikke slå vrak på. Den verdi Grunnloven har som nasjonalt symbol og samlingsmerke beror både på dens tilblivelseshistorie og på den rolle den har spilt i nasjonens liv i den tid den har virket.

Eidsvollsgrunnloven av 17. mai 1814 var, som kjent, nordmennenes svar på Kielerfreden hvorved den danske konge hadde overdradd til kongen av Sverige kongeriket Norge «med fuld Eiendomsret og Souverainitet». Eidsvollsverket var en liten og fattig nasjons tross mot et samlet Europas vilje. Grunnloven ga oss nasjonal selvstendighet og en fri forfatning. Og det store under var at det, tross den svære overmakt som sto mot oss, lyktes våre forhandlere å redde denne grunnlov med inn i unionen med Sverige, slik at stortingspresident Christie kunne avslutte det høytidelige stortingsmøte med Carl Johans edsavleggelse med disse ord:

«Begge disse riker står nu ved siden av hinannen, hver støttende sig på sin særskilte grunnlov, hvis noiaktige overholdelse vil sikre deres uavhengighet.»

Den norske grunnlov sikret vår uavhengighet og frie forfatning i unionstiden. Så tidlig som i 1820-årene kunne et enstemmig storting avvise Carl Johans meget vidtgående forslag til styrkelse av unionskongens makt, og under de senere unionskonflikter viste Grunnloven seg å være et verdifullt forsvarsvåpen overfor vår sterkere unionsfelles fremste.

Unionskampene bidro til å gjøre det klarere for det norske folk hvilke verdier som var nedlagt i Grunnloven, og til å forankre Grunnlovens idéer i norske sinn.

Efterhvert som vi fikk begivenhetene i 1814 og i unionstiden mer på avstand, ble tanken på og forståelsen for grunnlovsverdiene mer utvirket. Men med krigen og okkupasjonen sto de med ett mer levende for oss enn noen gang, de idéer som var nedlagt i Grunnloven. Grunnloven ble på nytt vårt samlingsmerke, og den ble et forsvarsvåpen i kampen mot den fremmede voldsamhet.

Da de hjemmeværende medlemmer av Stortingets presidentskap i juni 1940 rettet sin henstilling til kong Haakon om å abdisere, svarte Kongen med å henvise til den manglendé grunnlovsmessige hjemmel for presidentskapets henvendelse og til sine konstitusjonelle plikter som Norges konge. Og det var Grunnlovens prinsipp om domstolenes uavhengighet Høyesterett påberopte i sin kamp mot okkupasjonsmakten og NS, den kampen som endte med at samtlige dommere nedla sine verv. Det var ædelfig Grunnlovens bud — særlig dens forbud mot å straffe uten lov og dom, mot tortur og vilkårlig fengsling, og dens tilslutning til ytringsfrihetens idé — som den norske hjemmefront støttet seg til under sin våpenløse holdningskamp mot okkupasjonsmakten og dens hjelpere. Det er vanskelig å vurdere høyt nok den verdi som vår ærverdige grunnlov representerte under denne kamp — den styrke den ga innad og den anerkjennelse som vår kamp på rettens grunn vant ute i den frie verden, hvor vårt omdømme ikke sto så høyt etter det som var hendt i april-dagene 1940.

Jeg tror ikke at en «moderne» grunnlov, utarbeidet ved hjelp av vår tids lovgivningsteknikk og vedtatt under politisk kontroversielle forhold, ville ha gitt oss den samme moralske styrke hverken innad eller overfor fienden eller ute i den frie verden. Og jeg har vanskelig for å forstå at noen så kort tid etter krigen og okkupasjonen kan reise krav om revisjon av den grunnlov som i disse nasjonens skjebneår var selve grunnlaget for vår kamp for retten og hadde vist seg så fortrinlig egnet for dette formål.

Jeg har så meget vanskeligere for å forstå dette, fordi det vel må erkjennes at Grunnloven av 1814 i roligere tider — og det er jo storparten av Grunnlovens virketid — ikke har virket som noen hemsko, men har vært den ramme om vårt retts-samfunn, som har gjort en harmonisk utvikling av samfunnet mulig — politisk, sosialt og økonomisk.

Hva er så grunnen til at noen vil kassere Grunnloven av 1814 og erstatte den med et nytt lovverk?

Reaksjonen mot Grunnlovens gammelmodige sprog kan jeg vanskelig ta alvorlig.

Men så hevdes det at den skrevne grunnlov ikke svarer til norsk statsliv idag.

Det er nok riktig. Men jeg kan ikke se at argumentet har vekt, all den stund Grunnloven ikke har vært og fremdeles ikke er noe stengsel for utviklingen.

Enkelte grunnlovsbestemmelser

er i årenes løp forandret i demokratisk retning, således stemmerettsreglene. Fra en stemmerettsordning som bare ga stemmerett til ca. 5 pst. av befolkningen, er vi fra 1913 kommet frem til almindelig stemmerett for menn og kvinner. Andre viktige forfatningsendringer er gjennomført uten uttrykkelig revisjon av noen grunnlovsbestemmelse. Det gjelder således parlamentarismen, som er innført ved konstitusjonell sedvanerett som en konsekvens av riksrettsdommene av 1884. Det gjelder domstolenes kompetanse til å prøve lovers grunnlovsmessighet, som ikke har uttrykkelig hjemmel i Grunnloven, men er blitt utledet av dens maktfordelingssystem og må ansees for å hvile på konstitusjonell sedvanerett. Men jeg kan ikke se at vi her står overfor mangler eller hull som påkaller grunnlovsrevisjon. Jeg tror snarere det har vist seg å være en fordel at Grunnlovens bestemmelse er så vidt elastisk og rundt formulert, at de har gitt rom for en fri utvikling gjennom stats- og rettspraksis, og jeg kan ikke se at det vil by på noen reell fordel ved en gjennomgripende revisjon av Grunnloven med utnyttelse av moderne lovgivningsteknikk, å formulere i bestemte fast tilskårne paragrafer de faktiske endringer som vært statsliv har gjennomgått siden 1814.

Jeg kan heller ikke erkjenne berettigelsen av den kritikk som har vært rettet mot det kapittel i Grunnloven som verner om menneskerettighetene. La gå at det ikke inneholder noen systematisk og uttømmende gjennomgåelse av de menneskerettigheter som bør beskyttes. Men Grunnloven har foretatt et skjønnsomt utvalg, og de rettigheter som den ikke uttrykkelig nevner, som forenings- og forsamlingsfriheten, er vernet ved sedvanerett og den almindelige lovgivning. Når det gjelder bestemmelser som § 87 og § 105, tror jeg at den vage formulering som de har fått — de er nærmest formet som generelle direktiver — har gjort det mulig å håndheve disse prinsipper ved domstolene på en måte, som har tatt tilberølig hensyn til de skiftende tidens varierende behov og samfunnssyn.

Nå å gå til en omfattende revisjon av vår ærverdige grunnlov ville etter min mening være ut fra et lovgivningsteknisk prinsipptryteri å kassere et nasjonalt samlingsmerke og symbol — noe vi ikke har overflod på — og jeg kan ikke se at våre dagers lovgivere har vist seg særlig kallet til å gi landet en ny grunnlov som vi vil kunne regne med som et samlingsmerke for nasjonen når den måtte bli utsatt for situasjoner som setter dens fremtid på spill.